

Těšínská

stezka

žen

Na Zámeckém vrchu je "Ulička těšínských žen" – 16 lamp upomínajících na význačné ženy Těšínského Slezska. S celými biogramy veřejných a národních činitelek se lze seznámit v publikacích „Těšínská stezka žen“ 1., 2., 3. od Władysławy Magierové. Návštěvníkům Těšína a jeho obyvatelům přinášíme možnost navštívit magický Těšín po stopách žen. Více informací o stezce žen naleznete na internetovém portálu www.cieszyn.pl

www.visitCieszyn.com

1.1

1.2

Těšín

01. Vycházku městem zahájíme i zakončíme na hlavním náměstí - Rynku. Národní dům (1.1), původně Polský dům, byl postaven jako sídlo polských organizací, knihovny, Lidové čítárny, tiskárny. Mezi hlavní zakladatele objektu patří Franciszek Górníak a jeho žena **Marianna Górníak-Cienciałová (1.2)** 1856-1905. Po manželově smrti, již sama, podporovala polské organizace a iniciativy usilující o povznesení polského ducha v Těšínském Slezsku. Věnovala se chudé polské mládeži, studentům a sirotkům. Na budově visí deska připomínající Národní radu Těšínského knížectví, která zde zahájila v roce 1918 svou činnost. Její členkou byla **Dorota Kluszyńska (1.3)** 1874–1952, která zasvětila svůj život boji za práva žen. Byla redaktorkou ženských časopisů a snažila se podněcovat ženy k boji o svá práva. V roce 1911 iniciovala oslavu dne žen v Těšínském Slezsku. Manifestující ženy požadovaly rovné zacházení a politická práva. Jako členka Polské strany sociálně demokratické Haliče a Těšínského Slezska (PPSD) bojovala o znovupřipojení Slezska k Polsku. V meziválečném období zasedala více než 10 let za Polskou socialistickou stranu (PPS) v senátu druhé Polské republiky. Aktivně se podílela na činnosti Dělnického spolku přátel dětí, iniciovala vytvoření lékařských poraden pro ženy.

02. Uliczka Kiedronia (2.1) – pamětní deska věnovaná Józefovi Kiedroniovi a **Zofii Kirkor-Kiedroniové (2.2)** 1872–1952, aktivní činitelce, buditelce polského národa ve Slezsku, člence Národní rady Těšínského knížectví. Zofia Grabska byla za ilegální činnost uvězněna v X. pavilonu varšavské citadely, a později na Sibiři. Když se s manželem J. Kiedroniem usadila ve Slezsku, společně s ním zde usilovala o vznik polských škol a organizací. Zabývala se historickým výzkumem, psala knihy, novinové články, vedla si deník. Tři svazky jejích pamětí představují významný historický pramen. Iniciovala a aktivně se podílela na vyhlásování sbírek pro veřejné a charitativní

1.3

2.1

1.

účely ve Slezsku. V roce 1919 byla zatčena českými úřady, do konce života usilovala pak o připojení Těšínského Slezska k Polsku.

03. Ulice Stary Targ (3.1) – Zde byla za okupace přihlášena k pobytu **Anna Szabotová „Rachela“** (3.2) 1906–1942 – činovnice harcerské (skautské) organizace, hrdinná sestra – diakonisa z evangelického ženského řádu Eben-Ezer v Děhylově (Dzięgielowie). Již před válkou byla vyslána do pohraničí jako zdravotní sestra pro poskytování první pomoci, podílela se i na akci repolonizace. Za války působila ve skupině Rolnických praporů (BCH), vytvořené u koncentračního tábora v Osvětimi, zatímco na Hlavním velitelství BCH se stala spojkou. Pomáhala vězňům v Auschwitzu, přenášela dopisy, balíčky, vězňům pracujícím mimo tábor dávala injekce. Položila život, aby zachránila život svému veliteli, její tělo spálili Němci v táborovém krematoriu. V domě č.p. 2 se nachází Světnice tradic těšínských mistrů (Izba Tradycji Cieszyńskich Mistrzów). Ke spatření jsou v ní krajkové prostorové modely a jiné vzory, které vytvořila **Teresa Wałgová** 1949–2007. Háčkováním vyrobila miniaturní makety těšínských památek a její dečky byly vystavovány na zahraničních výstavách.

04. Budova Divadla A. Mickiewicze (4.1) je místem, kde strávila podstatnou část svého profesního života **Janina Marcinková** (4.2) 1920–1999. Etnoložka, choreografka, pedagožka, univerzitní přednášející a průkopnice regionálního vzdělávání v těšínském prostředí. Shromáždila, zdokumentovala a publikovala nápěvy a sestavy lidových tanců, zejména z oblasti Beskyd, Těšínské pahorkatiny, ale i z Horního Slezska. Je spoluzakladatelkou a dlouholetou choreografkou Souboru písní a tanců

2.

Ziemi Cieszyńskiej, dnes nesoucího její jméno. Autorka celé řady tanečních sestav a televizních produkcí vycházejících z folkloru. Autorsky se podílela na cyklu „Polské tance – po stopách Oskara Kolberga“ zaznamenaném na čtyřech videokazetách. Spolupracovala s mnoha amatérskými, ale i profesionálními soubory v Polsku i v zahraničí. Psala články a redigovala „Lexikon tradičních polských tanců“.

05. Sbírky Těšínské knihovny (5.1) obsahují sbírkové předměty k dějinám Těšína a staré tisky věnované sběratelkou a bibliofilkou **Marií Skalickou** 1923–2002. Svůj rodný dům v Ustroni, proměněný na muzeum, darovala městu Ustroň. Byla aktivní členkou mnoha spolků, sbírala mince, exlibris a zejména knihy – staré tisky a dokumenty. Státní archiv, sídlící v téže budově, po řadu let vedla etnografka, **Dr. Barbara Poloczková** 1921–1994. Je autorkou více než 130 prací z oblasti etnohistorie a historie. Dějiny popularizovala také na stránkách regionálního tisku.

06. Zámecký vrch – v současné době v letním „loveckém“ zámečku Habsburků sídlí hudební škola, kde vynikající klavíristka a znamenitá pedagožka, **Wanda Swaczynová** 1905–1995, vyučovala hru na klavír. V prosinci 1939 opustila okupované Polsko a přes Balkán se připojila k armádě generála Władysława Andersa. Do Iráku připlula z Palestiny a jako zdravotní sestra prošla boji u Tobruku a Monte Cassina až do Anglie. O své válečné pouti sepsala nesmírně zajímavé paměti. Za renovovaným skleníkem, který je v současnosti ve vlastnictví Zámku Těšín, v **Uličce těšínských žen** (6.1) vedoucí podél hradební zdi, byla zvěčněna část hrdinek stezky. Jsou v ní lampy nesoucí jejich jména. Mají jednoduché krychlové tvary. Na zdi jsou umístěny pamětní desky se stručnými živo-

3.

6.2

6.3

topisy šestnácti hrdinek. Pro Annu Ruckou, Ninu Górniovou, Stefánii Michejdovou, Agnieszkę Pilchovou, Annu Szalbotovou „Rachelu“ se jedná o jediné památné místo, mají pouze symbolické hroby, protože zemřely v koncentračních táborech z rukou nacistů. Svou lampu zde má **Anna Rucka (6.2)** 1903–1944, jejíž symbolický hrob se nalézá na evangelickém hřbitově v Nýdku. V meziválečném období aktivně působila v ženských organizacích na české straně Těšínského Slezska. Do dějin se zapsala její průkopnická činnost na poli poradenství pro ženy a vzdělávání v kurzech. Za války přechovávala doma uprchlíky a pomáhala jim s další cestou. Byla zavražděna v Osvětimi. Zůstaly po ní motáky napsané v nacistických vězeních. Symbolický hrob **Niny Górniové (6.3)** 1915–1939 se nachází na evangelickém hřbitově v Těšíně. Tato talentovaná návrhářka látek a oděvů zanechala kresby modelů, k nimž připojovala vzorky vlastních látek a vybírala doplňky. Byla to moderní stylistka, která předešla svou dobu formou reklamy pro své unikátní látky tkané ve vlastním ateliéru. Díky výstavě v Paříži se proslavila v Evropě a navrhovala pro zahraniční firmy. Rok před vypuknutím 2. světové války přestěhovala ateliér do Českého Těšína-Svibice, odkud pocházela, a kde zamýšlela otevřít školu uměleckého tkalcovství a chudé dívky vyučovat řemeslo. Zemřela při náletu v roce 1939. **Agnieszka Pilchová (6.4)** 1888–1945, „jasnovidka“ z Visly, připomínána na tamním hřbitově Na Groniczku, zahynula v koncentračním táboře Ravensbrück, kde byla uvězněna za napomáhání partyzánům. V mládí odmítla nabídku pracovat v Praze pro prezidenta T. G. Masaryka. Žena velkého srdce, léčila nekonvenčními metodami, pomáhala lidem, těšínská nemocnice se na ni obracela stěžkými případy. Psala články a romány o svých vizích

6.4

6.5

7.1

7.2

budoucnosti, dostávala ceny od prezidentů Polska a Československa, spolupracovala s Józefem Piłsudským. Přes most Družby přecházela do Českého Těšína **Helena Molaková (6.5)** 1921–2012, kurýrka někdejšího polského premiéra Wincentyho Witose, který po odsouzení v brestském procesu emigroval do Československa. Za války byla spojkou, krycí jméno „Sedmikráska“, stala se součástí vedení Lidové strany „Roch“ (Roch – hnutí odporu rolníků). Aktivně působila i v Lidovém svazu žen. Po válce se angažovala při obnově struktur Polské lidové strany (PSL) a Svazu vesnické mládeže „Wici“. V období transformace po roce 1989 usilovala o sjednocení lidoveckého hnutí a aktivně se podílela na rozvoji obrozené PSL. Obdržela Kříž za chabrost (Krzyż Walecznych) a Řád Polonia Restituta. Byla velkou přítelkyní dětí – obdržela Řád přítele dítěte (Odznaka Przyjaciela Dziecka).

Český Těšín

07. Za mostem Družby byl na chodníku před kavárnou Avion (7.1) instalován pamětní kámen připomínající v Osvětimi zavražděnou Těšínskou Židovku, majitelku kavárny, **Rozálii Wiesnerovou** 1858–1942. Měla velký vliv na život ve městě. Díky ní vznikla v roce 1933 na levém břehu Olše kavárna, která se stala centrem společenského dění Těšína a Českého Těšína. U kávy se tam jistě scházely: **Wanda Wójciková (7.2)** 1910–1988, učitelka, aktivní činitelka polských organizací v České republice, nebo **Ewa Szurmanová** 1907–1990, za jejíhož vedení se dynamicky rozvíjela Družstevní banka (Bank Spółdzielczy). Jako následovník Spořitelni a záložní společnosti působí v Těšíně a již více než 140 let podporuje národní a kulturní aktivity. Kavárnu navštěvovala **Milada Myrdacz-Ožanová** 1914–2002, která za účast v odboji pobývala ve vídeňských věznicích. Deset týdnů strávila v cele smrti. Chodila tam **Stefania Juzwová** 1905–1987, profesorka Pedagogického lycea, ale především propagátorka a učitelka esperanta, jehož znalost otevírala možnost vycestovat na Západ. **Władysława Sikorová (7.3)** 1917–2010 harcerka (skautka), učitelka působící na těšínských školách, byla za vedení tajné výuky uvězněna v letech 1940 až 1945 v Ravensbrücku jako vězeň č. 3643. Těžká práce v kuchyni jí dovolovala s nasazením života pomáhat vyhladovělým kamarádkám. Od 1941 byla členkou družiny „Cihly“ v jediném táborovém harcerském oddílu „Hradby“. Pomáhala vězenkyním, vynášela informace mimo tábor. Až do konce života se podílela na činnosti ZHP (Svaz polského harcerství), když vyprávěla mladým o svých koncentračních zkušenostech. Harcerkou byla 78 let. Kavárnu navštěvovala také **Maria Wardasová** 1907–1986, první žena ve Slezsku, která jezdila na motorce, a v Polsku druhá žena – letec. Měla velmi široké spektrum

zájmů: lyžování, horolezectví, zejména ale – psaní. Je autorkou románů pro mládež, především s leteckou tematikou, a také několikavazkového románu „Průlom“ (Wyłom), ságy rodů Rajwasů z Roztropic. Hrdinové „Průlomu“ hovoří nářečím a pohybují se po celém Slezsku na obou stranách řeky Olše. Chodily sem také majitelky kloboučnické firmy **Zofia Leitnerová (7.4)** 1868–1955 a **Józefina Białkova (7.4)** 1901–1987. Zofia získala své profesní vzdělání ve Vídni. Byla jednou z prvních, která otevřela v Těšíně roku 1888 kloboučnický salón, a který až do současnosti provozují pouze ženy. Její modely byly populární nejenom v Těšíně, získala titul císařsko-královského dvorského dodavatele ve Vídni. Dílna přežila dvě světové války a je dodnes v provozu. Zasloužila se o rozvoj uměleckého řemesla v Těšíně, vychovala mnoho žáků a kloboučnických mistrů. V zakoupených prostorách otevřela ve dvacátých letech první kino v Těšíně. Dcera Józefina pokračovala v jejím díle. Byla vyhlášená svým vkusem a dovedností zkrášlovat ženy pokrývkami hlavy vyráběnými podle nejnovější módy. Obchod provozovala více než půl století (1933–1986). Obdržela vyznamenání Řemeslnické komory za poskytování služeb lidem. Proslula i mimo Těšín, zejména mezi umělci. Byla ženou velkého srdce, která pomáhala potřebným.

08. Na domě v Pražské ul. č.p. 19 byla umístěna pamětní deska (8.1) malířky **Idy Münzbergové** 1876–1955. V jejím díle převládaly krásné obrazy květin, portréty a krajinky z Těšína a okolí.

09. Sídlo Polského kulturně-osvětového svazu se v současnosti nachází v ul. Střelnici (9.1), v domě č.p. 28. Dříve, když v něm sídlila redakce „Głosu Ludu“, zde pracovala **Łada Krumniklová (9.2)**

1929–2007, autorka myšlenky založení Sekce žen HV PZKO. V roce 1968 projevila nevšední odvahu, když se pokusila vysvětlit situaci polským vojákům, kteří při invazi vojsk Varšavské smlouvy vstoupili do Československa. Její stat' byla přetištěna i ve významném polském emigračním měsíčníku „Kultura“ v Paříži. Byla uvězněna a společně s rodinou zůstala zcela bez prostředků. V rámci represe dlouho nemohla najít žádnou práci. Aktivní činitelkou PZKO byla také **Ewa Milerská (9.3)** 1915–1985, obyvatelka Nýdku, předsedkyně Klubu žen v Bystřici, aktivně se podílela na kulturním životě polské menšiny v Československu. Psala krásné básně v nářečí, protože mizí, a je třeba jej chránit. Je to naše dědictví po otcích (...). Shromáždila a vydala vzory výšivek, které se vyskytují na těšínském lidovém kroji (na živůtcích). V měsíčníku „Zwrot“, vydávaném HV PZKO publikovala své první povídky **Karolina Ruszová (9.4)** 1925–1976. Náboženské básně a poučná vyprávění se neustále vydávají v reediciích a překládají se mj. do češtiny. Dramaturgyně Polské scény Těšínského divadla byla **Wanda Cejnarová** 1931–2011, krásnou polštinou psala také novinové články a působila v polských organizacích. V této budově bojovala o vydání své Slezské kuchyně (Kuchnia Śląska) **Emilia Kołderová (9.5)** 1900–1974. Autorka bestseleru, výjimečná kuchařka, proslavená a ceněná v celé české části Těšínska. Úsilí o vydání kuchařky obsahující přes 1000 nejenom regionálních receptů trvalo více než 7 let. Neustále narážela na „skleněný strop“, avšak snaha, aby po Polácích něco zůstalo, síla charakteru a autorčina odvaha způsobily, že „kulinářská bible“ spatřila světlo světa. Kniha je téměř v každé polské domácnosti na

10.1

11.1

levém břehu Olše. Celý aktivní život působila v polských organizacích a bojovala o přežití polštiny v české části Těšínska.

10. V budově střelnice (10.1), kterou postavila těšínská Sťeplecká společnost, kdysi byla, a v současné době již opět sídlí, restaurace. Nepochybně se v ní někdy zastavila **Blandina Čížková** 1859–1925, Češka, která pracovala jako novinářka a vydavatelka *Novin Těšínských*, a která se aktivně podílela na probouzení českého národního vědomí v Těšínském Slezsku. Zdi Střelnice si rovněž pamatují **Alici Reichertovou** 1870–1942, Židovku, manželku lékaře, která v roce 1942 zahynula v Osvětimi. Aktivně působila v Červeném kříži, psala básně a paměti. Pobývala tam i **Helena Tesarczyková** 1894–1979, která odkázala celý svůj majetek - velký pozemek v Těšíně - Matici Těšínské. Prodej pozemku pomohl přežít organizaci nejhroší dobu.

Těšín

11. Uvnitř evangelického Ježíšova kostela (11.1), vybudovaného v letech 1709–1752, se mimo jiné nachází historická knihovna Bohumila Tschammera a Muzeum protestantství. S tímto kostelem bylo spjato mnoho žen: **Anna Kotulová** 1887–1968, manželka biskupa evangelické církve augsburského vyznání, která zasvětila celý svůj život manželovi a rodině nebo **Olga Stonawská** (11.2) 1874–1964, administrátorka novin, vychovatelka dívčího alumnea (studentské koleje), to vše za vlád-

11.2

11.3

8.

12.1

12.2

né slovo. Ve sboru byla aktivní také **Maria Geysztowt-Bernatowiczová** 1844–1938 – překladatelka a charitativní pracovnice, jež přeložila z angličtiny *Dějiny reformace* od W. Krasínského a z francouzštiny modlitební knížky. Založila nadace podporující chudé studenty a ženské organizace. Ve farních objektech bydlela též **Anna Klimszová** 1886–1972, první sestra představená evangelického ženského řádu Eben-Ezer v Děhylově (Dziegielowie). Její role - hospodyně, ošetřovatelky a matky vychovávající budoucí sestry ve složitých podmínkách po první světové válce byla nesmírně důležitá. V kostele se vdávala **Marta Kubisz-Świstunová** (11.3) 1922–2006. Převzala po otci, Tadeuszi Kubiszowi, fotoateliér. Mistryně svého řemesla, umělkyně, své znalosti předala mnoha žákům. Její černobílé fotografie měly duši, nebyly pouhým obrazem, promlouvaly a portrétovaní nebyli anonymními osobami.

12. Novobarokní klášter sester Boromejek (12.1) na Horním náměstí je již třetím sídlem kongregace, v jejímž čele stála **Matka Helena Tichá** (12.2) 1822–1886. Pražská rodačka, první generální představená slezské větve Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, která byla založena ve Francii, v Nancy. V období Kulturkampfu přemístila Generální dům s noviciátem z Třebnice do Těšína, kde se sestry věnovaly zejména školské a výchovné činnosti. V založených školách se vzdělávaly dívky katolického, evangelického i židovského vyznání. V roce 1880 navštívil školu císař František Josef I. Zahájila také misi na Blízkém východě a v Americe. Do budovy v ul. Stalmacha č.p. 14, v němž sídlí Maticе Těšínská, docházela na setkání Literárního klubu „Nadolzie“ básnířka **Anna Więziková** 1930–2011. Její poezie byla oceňována v soutěžích a básně lze chápat jako výstižný komentář reality. Členkou klubu byla také učitelka a básnířka **Barbara Biłková** 1926–2000, kte-

13.1

13.2

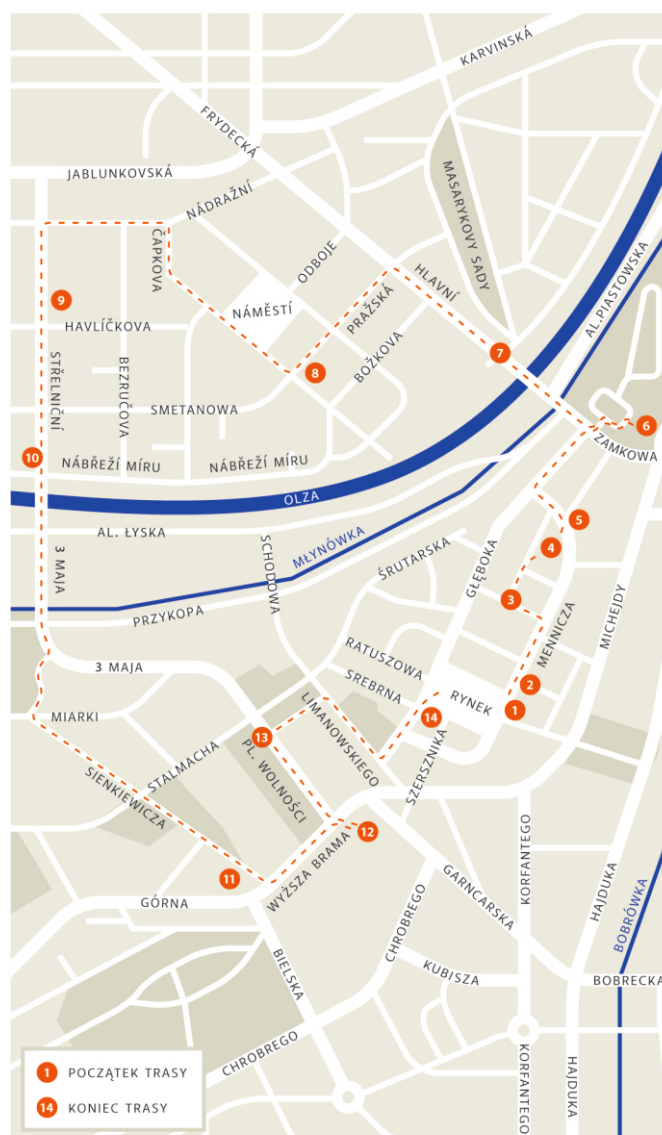
9.

rá po sobě zanechala krásné lyrické básně vyjadřující křesťanský postoj.

13. Na náměstí Plac Wolności, v gymnáziu M. Kopernika (13.1) vyučovala **Maria Monne (13.2)** 1908–1991. Rozená pedagožka, jako sportovní činovnice a učitelka tělesné výchovy vychovala celé generace Těšíňanů. Byla spoluzakladatelkou Spolku ochrany zvířat. Nadšená propagátorka kampaně na ochranu zvířat a slušného zacházení s nimi. V závěti odkázala svůj majetek útku pro opuštěná zvířata a cenné obrazy Juliana Fałata darovala Muzeu Těšínského Slezska.

14. Přes Plac Wolności a Horní náměstí se Regerovou ulicí vrátíme na Rynek. Zde se v kavárně U hnědého jelena (Pod brunatným jeleniem) (14.1) setkávaly žena starosty Těšína Stefania Michejdová a Gabriela von Thun und Hohenstein, aby se domlouvaly na společných charitativních projektech. **Stefania Michejdová (14.2)** 1884–1942, vždy oddaná záležitostí „lidí s omezenými příležitostmi“, rozvíjela jejich vlohy a iniciovala celou řadu akcí ve prospěch potřebných. Mezi její zásluhy mj. patřilo: provozování jeslí a sirotčince. Podporovala gymnazisty, iniciovala péči o válečné hroby, bez ohledu na národnost padlých, na městském hřbitově. Pracovala pro Polský červený kříž a Kroužek Polek, podílela se na sbírkách na polský tisk a školy. I přes heroický boj čelných těšínských osobností za její osvobození, zahynula v Osvětimi, kam byla deportována za podporu polského odboje. **Gabriela von Thun und Hohenstein (14.3)** 1872–1957, rakouská aristokratka, dokazovala svými skutky oddanost Těšínskému Slezsku. Hraběnka předsedala velkému počtu charitativních a ženských spolků mj., ženskému odboru Červeného kříže v Těšíně. Po 2. světové válce byl „Dobrá paní z Velkých Kuncic“ zabaven veškerý majetek a dočasně žila ve Slezské nemocnici v ul. Bielska. Zasadila se o založení jednoho z pavilónů, kde je v současnosti umístěna pamětní deska dárkyně. Zemřela v Těšíně v roce 1957.

Text: Władysława Magiera

Technická redakce: Renata Karpińska

Grafická úprava: Hubert Tereszkievicz

Fotografie: Renata Karpińska

a z publikací: W. Magiera,

„Cieszyński Szlak Kobiet“ t. 1, 2, 3

Překlad z polštiny: Jan Baron

Vydavatel: Městský úřad, Odbor kultury
a cestovního ruchu, Rynek 1, 43-400 Cieszyn
Tel.: 33 4794 240, promocja@um.cieszyn.pl
www.visitCieszyn.com

BEZPLATNÝ VÝTIK

